УДК 339.5

Гордєєва Т.Ф.,
к.е.н, доцент,
доцент кафедри міжнародної торгівлі,
ДВНЗ «Київський державний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ІНТЕНСИВНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ЯК ІНДИКАТОР СТУПЕНЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Анотація. У статті проаналізовано тенденції міжнародної торговельної інтеграції, досліджено ступінь залежності між кількістю діючих регіональних торговельних угод та обсягами світового експорту. Ідентифіковано індикатори міжнародної торговельної інтеграції. Визначено кількісні параметри сучасних тенденцій розвитку міжнародної торгівлі як фактору міжнародної торговельної інтеграції.

Ключові слова: міжнародна торговельна інтеграція, міжнародна торгівля, регіональні торговельні угоди, внутрішньорегіональна торгівля, інтенсивність торгівлі, внутрішньогалузева торгівля.

Постановка проблеми. Посилення транснаціоналізації виробництва у поєднанні з широкою лібералізацією міжнародної торгівлі сприяють зростанню взаємозалежності країн світу та інтенсифікації зовнішньоторговельних зв'язків між ними, незважаючи на загальну тенденцію зниження темпів розвитку міжнародної торгівлі, що спостерігається останні роки. Зростання її обсягів та супутні зміни напрямів і регіональної структури товаропотоків загалом посилюють інтеграційні процеси на національному, регіональному та глобальному рівнях. Розвиток міжнародної торгівлі залишається одним із ключових детермінант міжнародної економічної інтеграції.

Найпотужнішою системою глобального регулювання економічних процесів, яка відіграє визначальну роль у створенні умов для торговельної інтеграції країн, є Світова організація торгівлі (СОТ). Її діяльність у сфері лібералізації міжнародної торгівлі призводить до певної уніфікації торгових політик країн та їх адаптації до загальноприйнятих правил у рамках глобальної системи регулювання, що сприяє розвитку торговельно-економічних відносин країн світу на взаємовигідних засадах. Додатковими факторами сприяння міжнародній торговельній інтеграції є: на глобальному рівні – Конференція ООН із торгівлі і розвитку (ЮНКТАД) із системою преференцій у торгівлі для країн, що розвиваються, та Комісія ООН із права міжнародної торгівлі, діяльність якої спрямована на гармонізацію законодавства щодо питань міжнародної торгівлі; на регіональному рівні – міжнародні регіональні інтеграційні угоди (зони вільної торгівлі, митні союзи, спільні ринки, економічні союзи тощо), основне завдання яких полягає у взаємному зниженні податкових, митних та інших бар'єрів між зацікавленими у цьому країнами. Всі ці міжнародні регулюючі інститути створюють сприятливі умови для розвитку торговельних відносин між країнами світу, країнами і регіональними угрупуваннями, країнами всередині міжнародних регіональних угрупувань та між регіональними угрупуваннями. З іншого боку, нерівномірність соціально-економічного розвитку країн і регіонів світу накладає певні обмеження на обсяги та змінює просторові спрямування торгових потоків, що проявляється у змінах їх інтенсивності. У цьому контексті актуальності набувають питання визначення сучасних параметрів розвитку міжнародної торгівлі як одного з ключових факторів торговельно-економічної інтеграції країн світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на прискорений розвиток та посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів у світовій економіці, цій проблематиці завжди приділялося багато уваги у дослідженнях провідних зарубіжних і вітчизняних науковців, зокрема А. Венаблеса, Д. Діона, М. Гроссо, К. Дойча, А. Лібмана, Д. Лук'яненка, Т. Циганкової, В. Чужикова тощо. Їхні дослідження переважно спрямовані на концептуалізацію світових і регіональних інтеграційних процесів [1–4]. Значно менше емпіричних досліджень конкретних проявів міжнародної торговельної інтеграції як найбільш зрілого складника і регіональної, і глобальної економічної інтеграції [5; 6].

Міжнародна торговельна інтеграція контролюється низкою глобальних міжнародних організацій: Світовим банком (СБ), СОТ, Організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), Конференцією ООН із торгівлі і розвитку (ЮНКТАД) та ін. Вони розробляють методики та досліджують цей процес. У 2008 р. СБ започаткував проект щодо світової торгівлі «Індикатори світової торгівлі». СОТ щорічно готує доповідь щодо розвитку світової торгівлі, висвітлюючи ключові тенденції. У рамках ОЕСР проводяться дослідження різних аспектів економічного розвитку країн – членів і не членів організації, у тому числі й торговельної інтеграції. ЮНКТАД має потужну статистичну базу по індикаторах економічного розвитку (UNCTADSTAT) і щорічно готує доповідь про торгівлю і розвиток.

Мета статті полягає у дослідженні параметрів динаміки, інтенсивності та структури розвитку міжнародної торгівлі в контексті сучасних інтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи з наявних у науковій літературі дефініцій міжнародної економічної інтеграції та торговельної інтеграції, останню можна визначити як процес посилення взаємодії та взаємозалежності країн світу на базі зниження або ліквідації транскордонних бар'єрів у торгівлі.

Обсяги міжнародної торгівлі є важливим індикатором ступеня інтеграції країн світу. Сучасна міжнародна торгівля характеризується: по-перше, динамізмом процесу інтеграції, зумовленим лібералізацією міжнародної торгівлі на базі гармонізації правил торгівлі СОТ та укладанням нових регіональних торговельних угод; по-друге, зменшенням темпів зростання, пов'язаних переважно з уповільненням економічного розвитку індустріально розвинутих країн і світової економіки у цілому; по-третє, нерівномірністю інтенсивності торгівлі, спричиненою різницею соціально-економічного розвитку країн і регіонів світу.

Розпочавшись усередині XX ст., процеси регіональної торговельної інтеграції, підтвердженні укладанням міжнарод-

них регіональних торговельних угод (МРТУ) різної глибини інтеграції, особливо активізувалися наприкінці століття. За інформацією СОТ, протягом 1948–1995 рр. у ГАТТ було нотифіковано 124 МРТУ, але на момент створення СОТ (1995 р.) лише 38 із них були активними. На початок 2017 р. у СОТ зареєстровано майже 280 діючих МРТУ. Решта понад 300 угод нині не дієві. Більшість угод (понад 80%) мають двосторонній характер. МРТУ укладалися паралельно зі створенням і розвитком глобальної торгової системи, функціонування якої базувалося на принципах режиму найбільшого сприяння і носило багатосторонній характер [3]. Переважна кількість зареєстрованих угод укладені на засадах Зони вільної торгівлі (ЗВТ) (87%), меншою мірою представлено угоди про митні союзи (7%), зони преференційної торгівлі (6%). Угоди охоплюють лібералізацію торгівлі або товарами, або послугами, або і товарами, і послугами. На останні припадає 46% усіх зареєстрованих угод. Серед укладених угод є як усеосяжні, що охоплюють усі предмети торгівлі, так і часткові (у певних товарних категоріях).

Лібералізація міжнародної торгівлі і на глобальному, і на регіональному рівні на дво- або багатосторонній основі сприяла зростанню кількісних параметрів міжнародної торгівлі. Кореляційний аналіз кількості діючих МРТУ та відповідних вартісних показників світового експорту за 1970–2016 рр. виявив високу залежність між цими факторами міжнародної торговельної інтеграції (коефіцієнт кореляції становить 0,94), а графічний аналіз підтвердив цей факт (рис. 1). Дослідження, проведені Баєром і Бергстрандом, так само виявили позитивний вплив МРТУ на обсяги торгівлі й отримали кількісну оцінку цього впливу. Використовуючи гравітаційну модель як інструмент дослідження вони дійшли висновку, що угоди про ЗВТ збільшують торгівлю між країнами на 58% [7].

Підписантами МРТУ є країни з різним рівнем соціально-економічного розвитку, проте найменше укладається угод безпосередньо між розвинутими країнами. Прагнення створити сприятливі умови зовнішньої торгівлі для національних компаній спонукають уряди країн укладати регіональні угоди з різними країнами та/або регіональними об'єднаннями країн, таким чином сприяючи розширенню міжнародної торговельної інтеграції (рис. 2).

Темпи зростання обсягу світової торгівлі товарами зменшилися у 2016 р. до 1,3% порівняно з 2,6% у 2015 р., а вар-

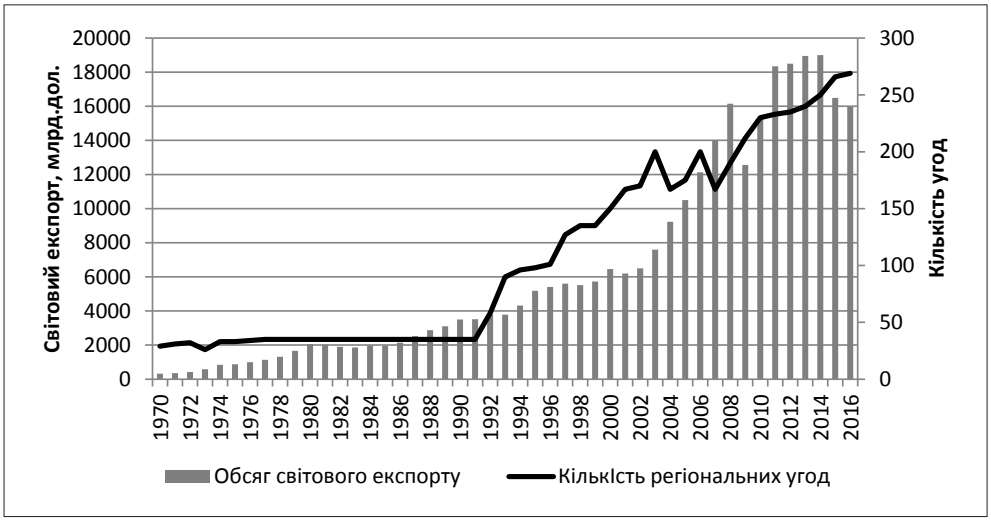

Рис. 1. Динаміка світового експорту та кількості діючих регіональних торговельних угод за період 1970–2016 рр.

Джерело: побудовано автором на основі статистичної бази даних СОТ (Regional Trade Agreements Information System) та статистичної бази UNCTADSTAT

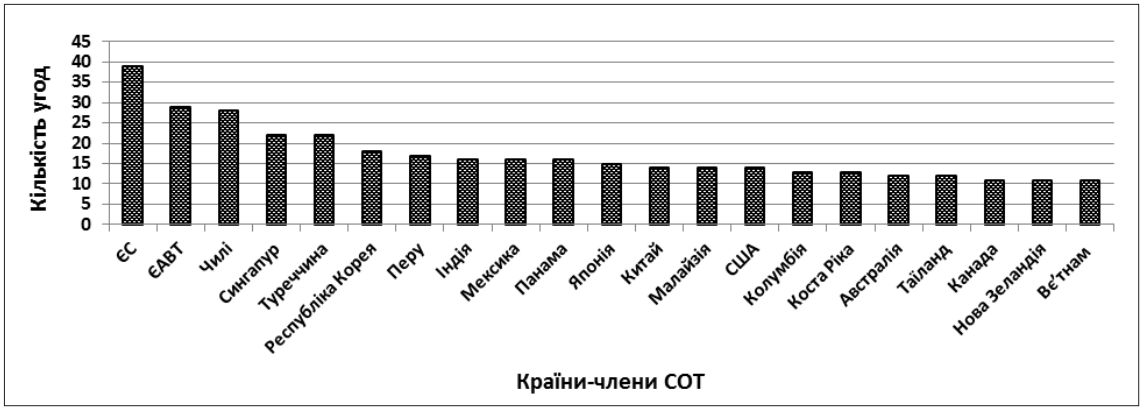

Рис. 2. Країни і міжнародні організації – члени СОТ, що уклали найбільше міжнародних регіональних торговельних угод станом на червень 2017 р.

Джерело: побудовано за [8]

тість навіть зменшилася через уповільнення розвитку світової економіки у цілому та низькі ціни на сировину, що негативно позначилося на світовому попиті на імпорт та міжнародну торгівлю у цілому. Зростання світового ВВП скоротилося до 2,3% у 2016 р., зменшившись із 2,7% у 2015 р. У результаті можна констатувати, що багаторічна тенденція суттєвого перевищення темпів росту світової торгівлі над темпами росту світового ВВП (утричі у 90-х роках XX ст.) не зберігається. Натомість починаючи з 2012 р. відбулося вирівнювання значень цих показників. Така ситуація чинить суттєвий вплив на показники інтенсивності міжнародної торгівлі і, відповідно, на результати міжнародної торговельної інтеграції [9].

У контексті міжнародної торговельної інтеграції оцінювання інтенсивності зовнішньоторговельних зв'язків може здійснюватися на національному, регіональному і глобальному рівнях із погляду співвідношення відповідних параметрів розвитку міжнародної торгівлі. Зазвичай визначаються ступінь відкритості економіки, інтенсивність участі в регіональних і глобальних торговельних процесах, взаємодія країн одна з одною, країн і регіонів, регіонів між собою тощо (табл. 1).

ОЕСР рекомендує інтенсивність міжнародної торгівлі визначати як відношення зовнішньоторговельного обороту країни, групи країн, світу в цілому до обсягу відповідного внутрішнього валового продукту (ВВП). Цей показник відображає не тільки значимість міжнародної торгівлі для економіки країни (групи країн), а й ступінь їх відкритості.

Дослідження, проведені за методикою ОЕСР, показали, що розвинуті країни протягом тривалого періоду (з 1975 р.) за ступенем торговельної інтеграції поступаються країнам, що розвиваються, демонструючи нижчу інтенсивність міжнародної торгівлі (відкритість економіки) (рис. 3). Після глобальної фінансової кризи 2008–2009 рр. міжнародна торгівля відновилася досить швидко, але вже з 2012 р. показники інтенсивності (відкритості економіки) знову почали погіршуватися, причому по всіх групах країн. Однією з причин цього, ймовірно, є зменшення вартості експорту й імпорту.

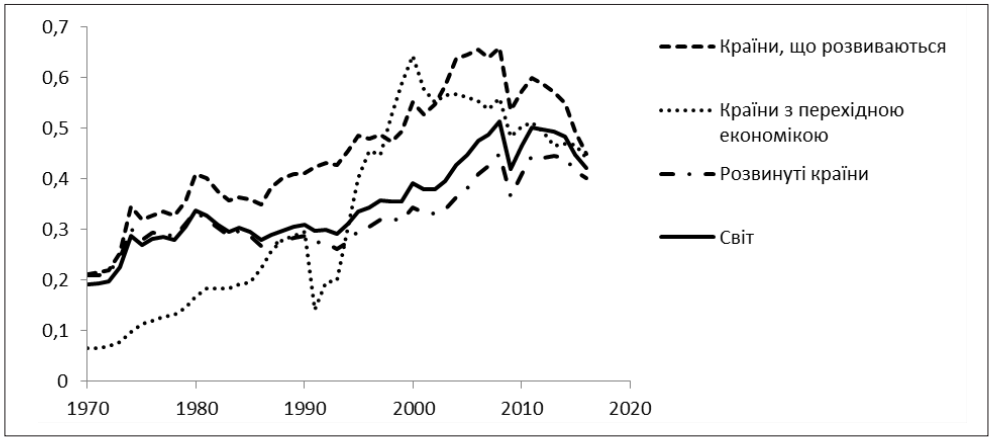

Рис. 3. Динаміка інтенсивності міжнародної торгівлі країн, що розвиваються, країн із перехідною економікою, розвинутих країн та світу в цілому за період 1970–2016 рр. (відношення суми експорту й імпорту до обсягу відповідного ВВП)

Джерело: побудовано з використанням статистичної бази UNCTADSTAT (http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx)

Таблиця 1

Індикатори міжнародної торговельної інтеграції

Рівні торговельної інтеграції		
Національний	Регіональний	Глобальний
Відношення експорту, імпорту, суми експорту і імпорту країни до ВВП	Відношення експорту, імпорту, суми експорту і імпорту групи країн регіону до ВВП регіону	Відношення світового експорту, світового імпорту, суми світового експорту та імпорту до глобального ВВП країни
Частка зовнішньої торгівлі країни у регіональній та світовій торгівлі	Частка внутрішньорегіональної торгівлі в сукупній зовнішній торгівлі регіону	Розподіл міжнародних товарних потоків по країнах і регіонах світу
Частка країни на регіональних та світових ринках товарів та послуг	Частка внутрішньої, зовнішньої і регіональної торгівлі у світовій торгівлі	
Індекс порівняльних переваг	Частка регіону на світових ринках товарів та послуг	
Індекс інтенсивності торгівлі між двома країнами, між країною і регіональним інтеграційним угрупуванням	Географічна структура експорту й імпорту	
Інтенсивність внутрішньогалузевої торгівлі	Індекси інтенсивності внутрішньої та зовнішньої торгівлі регіону	
	Інтенсивність внутрішньогалузевої торгівлі	

Джерело: сформовано автором за матеріалами СБ, ОЕСР та ЮНКТАД

Базовими показниками для вимірювання інтенсивності регіональної міжнародної торгівлі є внутрішня і зовнішня регіональна торгівля. Внутрішній експорт регіону (групи країн) – це сума вартості (або обсягів) експорту країн регіону в торгівлі одна з одною, а зовнішній експорт регіону (групи країн) – сума вартості (або обсягів) експорту всіх країн регіону в країни, що знаходяться поза межами регіону. Аналогічно визначається внутрішній і зовнішній регіональний імпорт. Але абсолютні показники експорту (імпорту) самі по собі несуть мало інформації щодо інтенсивності торгівлі, інформативнішими є відносні показники. Так, аналіз розподілу міжнародних товаропотоків за географічними регіонами світу дав змогу виявити ступінь інтенсивності внутрішньорегіональної та міжрегіональної торгівлі (табл. 2). Найінтенсивнішою виявилася внутрішня торгівля у Європі (68,5% сукупної міжнародної регіональної торгівлі), Азії (52,3%) та Північній Америці (50,2%). Основними зовнішніми ринками країн Європи є Азія та Північна Америка; країн Північної Америки – Азія й Європа; Азії – Північна Америка й Європа; Африки – Азія й Європа.

Створення регіональних інтеграційних об'єднань, як правило, реалізує бажання країн-учасниць забезпечити своїм компаніям вільний доступ до зарубіжних ринків збуту і на цій основі збільшити інтенсивність зовнішньої торгівлі. Обсяг внутрішньорегіональної торгівлі та його частка в сукупній торгівлі об'єднання країн як індикатори ступеня інтеграції свідчать про: по-перше, рівень можливості реалізації експортного потенціалу країн на внутрішньому ринку об'єднання; по-друге, необхідність диверсифікації ризиків зовнішньоторговельної діяльності. Чим вищий ринковий потенціал і безпечніше бізнес-середовище на ринках країн угрупування, тим вищою є частка міжнародної внутрішньорегіональної торгівлі, що підтверджується відповідними показниками по основних регіональних інтеграційних угрупуваннях (рис. 4). Так, у ЄС як об'єднанні країн із високим ринковим потенціалом і стабільним економічним та політико-правовим середовищем внутрішньорегіональна торгівля перевищує 60%, проте в АСЕАН вона знаходиться на рівні 23–24%, у МЕРКОСУР – менше 20% тощо.

Незважаючи на певні успіхи регіональних торгових політик у збільшенні інтенсивності експорту, проведений аналіз показав, що динаміка питомої ваги міжнародної внутрішньорегіональної торгівлі більшості регіональних інтеграційних угрупувань не є позитивною. Одним з основних факторів цього, на думку автора, є подальше розширення спектру просторової торговельної інтеграції тепер уже не окремих країн – учасниць регіонального інтеграційного об'єднання, а всього угрупування у цілому. Так, ЄС уклав міжнародні регіональні торговельні угоди на двосторонній основі майже із 40 країнами та невеликими регіональними групами країн, АСЕАН – із шістьма

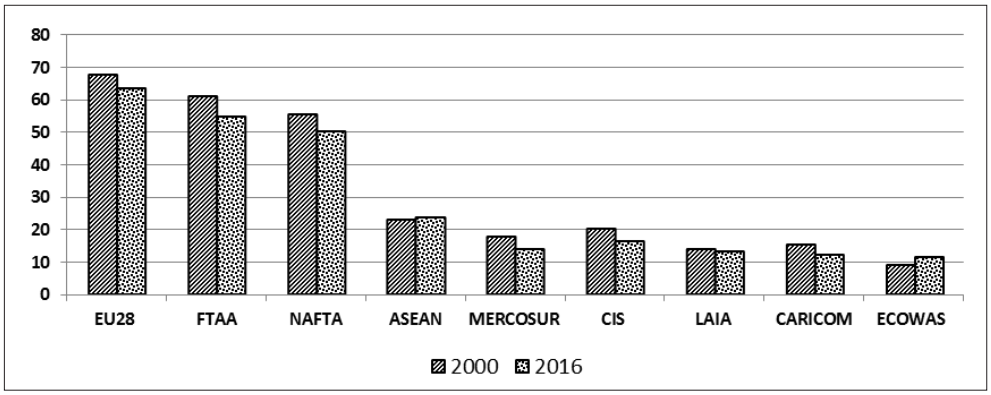

Рис. 4. Частка внутрішньорегіонального експорту в сукупному експорті основних регіональних інтеграційних угруповань (%), 2000 р. та 2016 р.

Джерело: побудовано з використанням статистичної бази UNCTADSTAT. http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx

Таблиця 2

Розподіл міжнародних регіональних товаропотоків за географічними регіонами світу

Регіони походження експорту	Регіони призначення експорту							
	Північна Америка	Південна та Центральна Америка	Європа	СНД	Африка	Середній Схід	Азія	Світ
Світ	17.3	4.0	36.7	2.8	3.5	4.2	29.7	100.0
Північна Америка	**50.2***	8.6	15.2	0.7	1.7	3.2	20.2	100.0
Південна та Центральна Америка	24.8	**25.8**	16.4	1.4	2.5	2.4	24.5	100.0
Європа	7.9	1.7	**68.5**	3.2	3.3	3.4	10.8	100.0
СНД	3.9	0.9	52.4	**17.8**	2.1	3.1	18.2	100.0
Африка	7.0	5.1	36.2	0.4	**17.7**	3.3	27.3	100.0
Середній Схід	7.7	0.8	11.5	0.5	2.8	**8.8**	53.9	100.0
Азія	18.0	3.1	15.2	2.1	3.5	5.1	**52.3**	100.0

* Напівжирним шрифтом позначено обсяги внутрішнього регіонального експорту

Джерело: World Trade Organization. International Trade Statistics, 2015

Таблиця 3

Інтенсивність міжнародної внутрішньогалузевої торгівлі у США, Німеччині, Китаї та Україні по деяких типах товарів (2015 р.)

Види товарів	США	Німеччина	Китай	Україна
Сири	0,985	0,996	0,57	0,657
Цукор, патока і мед	0,982	0,893	0,676	0,174
Кондитерські вироби з цукру	0,968	0,828	0,308	0,56
Лікарські та фармацевтичні продукти	0,994	0,907	0,822	0,157
Медикаменти (вкл. ветеринарні лікарські засоби)	0,968	0,667	0,41	0,149
Папір і картон	0,994	0,819	0,62	0,679
Сільськогосподарська техніка (за винятком тракторів) і частини	0,991	0,637	0,47	0,278
Трактори	0,966	0,514	0,402	0,186
Моторні транспортні засоби для перевезення вантажів	0,971	0,578	0,152	0,272
Дорожні транспортні засоби	0,957	0,452	0,128	0,344
Частини та приладдя для транспортних засобів	0,999	0,792	0,906	0,309
Мотоцикли	0,97	0,869	0,101	0,073
Залізничні транспортні засоби та супутнє обладнання	0,957	0,815	0,436	0,361
Літаки і пов'язане з ними обладнання; космічні апарати	0,915	0,724	0,221	0,269
Чоловічій одяг із текстилю	0,963	0,701	0,122	0,748
Жіночий одяг із текстилю	0,948	0,646	0,079	0,89
Взуття	0,991	0,658	0,098	0,604

Джерело: розраховано за статистичною базою UNCTADSTAT: http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx

країнами тощо, що збільшує зовнішні торговельні потоки і, відповідно, впливає на показник внутрішньорегіональної торгівлі. Факт збільшення кількості регіональних угод у цілому, як зазначалося вище, позитивно впливає на інтенсивність міжнародної торгівлі, а отже, і на міжнародні інтеграційні процеси.

Міжнародна торговельна інтеграція відбувається не тільки на макрорівні, а й на секторальному (галузевому) рівні. Розвиток внутрішньогалузевої торгівлі, тобто наявність експортно-імпортних потоків диференційованих продуктів однакових галузей між країнами, є позитивним фактором посилення інтеграційних зв'язків між країнами, що переконливо доведено П. Кругманом [11].

Стандартним інструментом аналізу внутрішньогалузевої торгівлі є індекс Грубеля-Ллойда [12]. Чим ближче значення індексу до 1, тим більшим є перетин товарних потоків у рамках галузі між країнами, тим більше інтегровані країни. Нульове значення індексу означає, що внутрішньогалузева торгівля відсутня – країна лише експортує або лише імпортує даний продукт.

Дослідження показують, що в розвинутих країнах внутрішньогалузева торгівля по багатьох галузях є значно інтенсивнішою, ніж у країнах нижчого рівня розвитку. Результати розрахунків показників інтенсивності внутрішньогалузевої торгівлі, проведені по деяких країнах і товарних групах (табл. 3), демонструють високу інтенсивність внутрішньогалузевої торгівлі у США практично по всіх обраних товарах, водночас у Німеччині висока інтенсивність характерна лише для сирів, лікарських і фармацевтичних товарів, цукру, патоки і меду, нижчу, але вище середнього рівня, інтенсивність має торгівля кондитерськими виробами, папером і картоном, залізничними транспортними засобами, мотоциклами тощо. У Китаї високою є інтенсивність внутрішньогалузевої торгівлі частинами та приладдям для транспортних засобів. В Україні найвищі показники інтенсивності внутрішньогалузевої торгівлі характерні для жіночого та чоловічого одягу з текстилю, паперу і картону та сирів.

Висновки. Результати проведеного дослідження засвідчили, що процеси лібералізації на глобальному і регіональному рівнях позитивно впливають на процеси міжнародної торговельної інтеграції, що проявляється у збільшенні обсягів та інтенсивності міжнародної торгівлі та укладанні нових регіональних торговельних угод.

Дослідження частки внутрішньорегіональної торгівлі в основних регіональних торговельних угрупуваннях показало, що: 1) угрупування, в яких провідну роль відіграють розвинуті країни. демонструють високий ступінь інтеграції (ЄС, НАФТА, АФТА); 2) для регіональних торговельних угрупувань, утворених країнами, що розвиваються, зберігається домінуюча роль третіх країн як експортних ринків та постачальників товарів і технологій; 3) у більшості регіональних угрупувань спостерігається негативна динаміка показника частки внутрішньорегіональної торгівлі, зумовлена, на думку автора, розширенням просторової торговельної інтеграції угрупувань, лише у АСЕАН та ЕКОВАС проявляється тенденція до посилення інтеграції всередині угрупувань.

Позитивним фактором посилення інтеграційних зв'язків між країнами є наявність внутрішньогалузевої торгівлі. Дослідження показують, що в розвинутих країнах внутрішньогалузева торгівля по багатьох галузях є значно інтенсивнішою, ніж у країнах нижчого рівня розвитку. Результати розрахунків показників інтенсивності внутрішньогалузевої торгівлі, проведені по деяких країнах і товарних групах, демонструють високу інтенсивність внутрішньогалузевої торгівлі у США практично по всіх обраних товарах, водночас у Німеччині висока інтенсивність характерна для меншої кількості категорій товарів, показники інтенсивності по решті товарів знаходяться на середньому рівні, а в Китаї та Україні внутрішньогалузева торгівля присутня у незначній кількості галузей.

Література:

1. Grosso M.G. Regional Integration: Observed Trade and Other Economic Effects. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), October 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.oecd.org/trade/.
2. Лук'яненко Д.Г. Глобальна економічна інтеграція : [монографія] / Д.Г. Лук'яненко. – К. : Національний підручник, 2008. – 220 с.
3. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ : [монографія] / Т.М. Циганкова, А.О. Олефір,

О.А. Фурсова [та ін.] ; кер. авт. кол. і наук. ред. Т.М. Циганкова. – К. : КНЕУ, 2003. – 600 с.
4. Чужиков В.І. Міжнародна регіональна економічна інтеграція / В.І. Чужиков // Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку : [монографія] : у 2-х т. Т. 2. / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк [та ін.] ; за заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. – К. : КНЕУ, 2006. – С. 40–79.
5. Федірко Н.В., Константинова А.А. Макроекономічні ефекти міжнародної регіональної економічної інтеграції: світова практика та виклики для України / Н.В. Федірко, А.А. Константинова // Міжнародна економічна політика. – 2015. – № 1 (22).– С. 155–179.
6. Булатова О.В. Просторові зрушення у світовому господарстві в умовах зростання глобальної регіоналізації / О.В. Булатова // Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Економіка». – 2012. – Вип. 4. – С. 48–59.
7. Baier S.L., Bergstrand J.H. Do Free Trade Agreements Actually Increase Members International Trade? // Journal of International Economics. – 2007. – № 71. – P. 72–95.
8. Recent Developments In Regional Trade Agreements (January-June 2017). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : //www.wto.org/english/tratop_e/region_e/rtajan-june17_e.pdf/.
9. World Trade Statistical Review 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2017_e/wts17_toc_e.htm.
10. Статистична база даних ЮНКТАД [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx.
11. Krugman P.R. Intra-industry Specialization and the Gains from Trade. Journal of Political Economy. – 1981. – № 89. – P. 959–973.
12. Grubel H., Lloyd P. (1975) Intra-industry Trade: The Theory and Measurement of International Trade with Differentiated Product. London: Macmillan. 1975 xiv, 205.

Гордеева Т.Ф. Интенсивность международной торговли как индикатор степени международной торговой интеграции

Аннотация. В статье проанализированы тенденции международной торговой интеграции, исследована степень зависимости между количеством действующих региональных торговых соглашений и объемами мирового экспорта. Идентифицированы индикаторы международной торговой интеграции. Определены количественные параметры современных тенденций развития международной торговли как фактора международной торговой интеграции.

Ключевые слова: международная торговая интеграция, международная торговля, региональные торговые соглашения, внутрирегиональная торговля, интенсивность торговли, внутриотраслевая торговля.

Gordeeva T.F. The intensity of international trade as a indicator of transborder trade integration

Summary. This study investigates the tendencies of international trade integration process, the level of correlation between the number of active commercial agreements and the volume of world export was examined. The indicators of international commercial integration were identified. Study also shows the calculated parameters of modern development tendencies in international trade as a factor of international commercial integration.

Keywords: international trade integration, international trade, regional trade agreement, intra-regional trade, trade intensity, intra-industry trade.